
Sápmelaččaid gielalaš
vuoigatvuodát

Sämmilij kielâlih
vuoigâdvuodáh

Saa'mi ǰiõl'laž
vuõiggâdvuõđ

OIKEUSMINISTERIÖ

Sápmelaččaid gielalaš vuoigatvuodát	5
Sämmilij kielâliih vuoiggâdvuodáh	25
Saa'mi kiõl'laž vuõiggâdvuõđ	45

Sápmelaččaid gielalaš vuoigatvuođat

OIKEUSMINISTERIÖ

Sápmelaččat Suomas

Sápmelaččat leat Eurohpa uniovnna guovllu áidna eamiálbmot. Dávjá sápmelaččaid daddjot leat álbmot njealji riikkas; Suomas, Ruotas, Norggas ja Ruoššas. Sápmelaččat ieža gohčodit árbevirolaččat sin ásahan guovlluid Sápmin. Oktiibuot sápmelaččat leat sullii 75 000 – 100 000. Dál leat oktiibuot ovcci sámegiela.

Suomas leat sullii 10 000 sápmelačča. Suomas sápmelaččaid eamiálbmot sajádat lea nannejuvvon vuodđolágas. Sápmelaččain lea ruovttuguovllusteaset sin giela ja kultuvrra guoskevaš iešhálddašeapmi, man váras válggain válljejuvvo sámediggi. Sápmelaččaid ruovttuguvlui gullet Eanodaga, Anára ja Ohcejoga gielddaid guovllut ja oassi Soadegili gieldda guovllus. Badjel 60 proseantta sápmelaččain ássat ruovttuguovlluset olggobealde.

Suomas hállat golmma sámegiela: davvisámegiela, anárašgiela ja nuortalašgiela. Sámegielat leat áitatvuložat.

Mat leat gielalaš vuoigatvuodát?

Gielalaš vuoigatvuodát leat vuodđovuoigatvuodát

Suoma vuodđolága mielde suomagiella ja ruotagiella leat riikka riikkagielat. Juohkehaččas lea vuoigatvuohtha geavahit eiseválddiin áššiid divššodettiin iežas giela, juogo suoma-dahje ruotagiela, ja fidnet dárbbášlaš áššegirjjiid dan gillii. Suoma- ja ruotagielagiid vuoigatvuodas geavahit iežaset giela eiseválddiin ásahuvvo **giellalágas** (423/2003)

Vuodđolága mielde sápmelaččain eamiálbmogin sihke románain ja eará joavkkuin lea vuoigatvuohtha bajásdoallat ja ovddidit iežaset giela ja kultuvrra. Vuoigatvuodas geavahit sámegiela eiseválddiin ásahuvvo **sámi giellalágas** (1086/2003). Sámi giellaláhka guoská davvisámegiela, anárašgiela ja nuortalašgiela.

Seavagiela geavaheddjiid sihke lámisvuoda geažil dulkon- ja jorgalanveahki dárbbášan olbmuid vuoigatvuodaid dorvvastit lágain. **Seavagiellalága** (359/2015) mielde eiseváldi galgá ovddidit seavagiela

geavaheaddji vejolašvuoda geavahit iežas giela ja fidnet dieđu iežas gillii.

Dáid lassin gielalaš vuoigatvuodaid birra lea ásahuvvon mángga eará lágas. Sámegielat bálvalusaid dáfus deatalaččat leat árabajásgeassinláhka (540/2018), vuodđooahpahušláhka (628/1998), ja buohcci sajádagas ja vuoigatvuodain addojuvvon láhka (785/1992) ja sosiálafuolahusa áššehasa sajádagas ja vuoigatvuodain addojuvvon láhka (812/2000).

Juohkehaččas lea okta registrerejuvvon eatnigiella

Eatnigiella

Álbmotdiehtovuogádahkii vurkejuvvo olbmo iežas almmuhan eatnigiella. Eatnigiellan sáhtá almmuhit guhtta eará sámegeiela, davvisámegeiela, anárašgeiela, nuortalašgeiela, lullisámegeiela, gielddasámegeiela ja julevsámegeiela, ja eará sámegeielaid sajis sámegeiela.

Sámi giellalágas ásahuvvon gielalaš vuoigatvuodát eai leat sorjavačča álbmotdiehtovuogádahkii merkejuvvon gielas. Álbmotregistarii merkejuvvon dieđus sáhtá leat goittotge mearkkašupmi. Eiseváldi galgá iešráđálaččat čielggadit, mii lea olbmo registrerejuvvon eatnigiella. Registarmerkemiid sáhtá geavahit ávkin maiddá ovdamearkka dihtii eiseválddi sámegeielat bálvalusdárbbuid ávaštallamis.

Áššiiddikšungiella

Juos olbmo álbmotdiehtovuogádahkii registrerejuvvon eatnigiella lea sámegeiella, son sáhtá almmuhit áššiiddikšungiellanis suoma- dahje ruotagiela álbmotdiehtovuogádahkii.

Goas eiseválddis lea geatnegasvuohta addit bálvalusa sámegielain?

Eiseválddiin leat geatnegasvuođat ollašuhttit ja ovddidit gielalaš vuoigatvuođaid.

Sámi giellalágas ásahuvvo, goas sápmelaččas lea vuoigatvuohta geavahit sámegiela áššiiddikšumis. Dáin diliin vuolggasadjin lea, áhte ášši addojuvvo sámegielat olbmo dikšui. Juos sámegielat ámmátolmmoš ii leat fidnemis, galgá eiseválddi ordnet áššái nuvtá dulkoma.

Bálvalusaid galgá ordnet nu, ahte iežasgielat bálvalusa oazžun ii dagat áššehassii lasseváivvi dahje dili, mas áššehas galgá daid sierra bivdit dahje gáibidit. Eiseválddit galget ollašuhttit lágas ásahuvvon vuoigatvuođaid vaikko sápmelaš máhtášii maiddá

eará giela, dego suomagiela dahje ruotagiela.

Eiseváldi sáhtta maiddá fállat buoret gielalaš bálvalusa go mii lágas gáibiduvvo.

Sápmelaččaid gielalaš vuoigatvuođat leat viidábut sámiid ruovttuguovllus go dan olggobealde.

Sápmelaččas lea álo vuoigatvuohta geavahit ruovttuguovllustis eiseválddiin áššiid divššodettiin iežas válljema mielde juogo suomagiela dahje sámegiela. Eiseváldi galgá rekryteremis, skuvlema ordnemis dahje eará doaimmain fuolahit, ahte juohkehaš doaimbabáikkis sáhttet bálvalit áššehasaid maiddá sámegillii.

Gielddas, gos sápmelaččaid ossodat álbmogis lea stuorát go okta goalmmás, sámegiela galgá geavahit maiddá dakkáraš áššegirjiin, main lea almmolaš mearkkašupmi. Geavtlaččat dát guoská Ohcejoga gielda.

Vuoigatvuohta geavahit sámegiela ruovttuguovllus lea ovdamearkka dihtii

- go ohca gielddas beaivedikšunbáikki dahje huksenlobi
- go dikšu áššiid dearvvašvuođaguovddážis dahje ruovttubálvalusain
- go dikšu áššiid ÁEL:s dahje Vearrohálddahusa doaibmačuoggás.

Eiseváldi galgá ruovttuguovllus geavahit sápmelaš áššehassi sáddejuvvon reivviin ja eará áššegirjjiin iešráđálaččat su eatnigiela, juos dan sáhtta čielggadit govttolaš doaimmaid bokte. Sápmelačča iežas eatnigiela galgá geavahit maiddái dalle, go sápmelaš lea ieš váldán oktavuoda sámegillii, dahje go son bivdá áššegirjji jorgalusa sámegillii.

Eiseváldi galgá ruovttuguovllus iešráđálaččat čujuhit, ahte bálvala álbmoga sámegillii.

Ovdamearkka dihtii:

- earálágan bovdehusaid ja reivviid galgá gárvvistit sámegillii, dahje suomagillii ja sámegillii
- earálágan almmuhusaid, dieđáhusaid, oahpistemiid ja skoviid galgá gárvvistit maiddái sámegillii
- eiseválddiid neahttasiidduin galgá addit dieđu sámegielain
- eiseválddi livččii buorre mitalit oažžumis lean sámegielat bálvalusaid birra.

Sápmelaččas lea maiddáa ruovttuguovllu olggobealde vuoigatvuohta geavahit sámegeiela eiseválddiin.

Ruovttuguovllu olggobealde vuoigatvuohta geavahit sámegeiela lea ráddjejuvvon olbmo iežas áššái dahje áššái, mas su gullet. Dihto diliin sápmelaččas lea vuoigatvuohta oažžut nuvtá jorgalusa su áššái guoskevaš áššegirjjiin. Vuoigatvuohta lea dušše dain eiseválddiin, maida láhka heivehuvvo.

Sámegeielain sáhtát ovdamearkka dihtii

- ohcat ovddu ÁEL:s
- dikšut áššiid iežas vearuhusa guoskevaš áššis Vearrohálddahusa doaibmačuoggás
- guoddalit guovlluhálddahusdoaimmahakkii dahje riikkabeivviid vuoigatvuođaáššealbmái
- ohcat rievdadusa ruovttuguovllu gieldda mearrádussii.

Eiseváldi, gean sámi giellaláhka guoská, galgá almmolaš dieđáhusainis geavahit maiddáa sámegeiela.

Sámi giellaláhka guoská čuovvovaš eiseválddiid:

- sápmelaččaid ruovttuguovllu gielddat
- gieldaovttastusat, main juoga ruovttuguovllu gielddain lea lahttun
- duopmostuolut ja stáhta guovllu- ja báikkálašhálddahusa eiseválddit, geaid virgeguvlui ruovttuguovllu gielddat gullet ollislaččat dahje oassái
- dat guovlluhálddahusdoaimmahagat ja ealáhat-, johtolat- ja birasguovddážat, maid doaibmaguvlui ruovttuguovllu gielddat gullet ollislaččat dahje oassái
- sámediggi, sámeáššiid ráđđádallangoddi ja nuortalaččaid siidačoahkkin
- stáhtarádi vuoigatvuođakánsler ja riikkabeivviid vuoigatvuođaáššeolmmoš
- golaheaddjiáššeolmmoš, golaheaddjiriidolávdegoddi, ovttaveardásašvuođaáittardeaddji, dásseárvoáittardeaddji ja dássearvolávdegoddi, diehtosuodjeáittardeaddji ja diehtosuodjelávdegoddi
- Vearrohálddahus, Álbmotealáhatlágádus, Eanamihtidanlágádus ja Eanadoalliid ealáhatlágádus
- dat stáhta hálddahuseiseválddit, geat nuppástusohcaneiseváldin gieđahallet ovdalis máinnašuvvon hálddahuseiseválddiin vuolggahuvvon áššiid.

Lága galgá čuovvut maiddáid boazodoallolága ja –ásahusa čuvvon hálddahusáššiid gieđahallamis daid stáhta virgaeopmahaččain ja bálgosiin maid, virge- dahje doaibmaguvlui sámiid ruovttuguovlu ollásit dahje oassái gullá, ja Bálgosiid ovtastusas. Lassin dan galgá heivehit dihto osiin maiddáid fitnodagaid, mat dikšot almmolaš hálddahusdoaimmaid, stáhta fidnolágádusaide ja fitnodagaide, main stáhtas dahje gielddas lea

mearridanváldi, ja muhtun kirkolaš virgeoapmahaččaide.

Lága dieđiheami guoskevaš njuolggadusat heivehuvvojit maiddáid eará lágas máinnašuvvon stáhta virgeoapmahaččaide áššiin, mat gusket eandalii sápmelaččaid. Lassin lágas leat ministeriijaid, eará virgeoapmahaččaid ja doaibmaorgánaid guoskevaš njuolggadusat lágaid ja eará njuolggadusaid ja njuolggadusevttohusaid ja smiehttanušaidda almmustahttimis sámegillii.

Várradieđáhusat

Várradieđáhusa galgá addit sámegillii, juos váralaš dáhpáhus dahje dan čuovvumušat čuhcet sápmelaččaid ruovttuguvlui.

Várradieđáhusain dárkkuhit dieđáhusaid rádios ja televišuvnnas, maid sáhtta addit, juos dat lea vealtameahttun álbmoga váruheapmái. Gažaldahkii bohtet dáhpáhusat, main váralaš dáhpáhusa čuovvumuššan sáhttet bohtit olbmuide heakka-dahje dearvvašvuodavárra dahje várra mearkkašahtti opmodaga vaháguvvamii dahje duššamii.

Goas sápmelaš sáhttá oažžut oahpahusa sámegielain?

Juohkehaččas vuollel skuvlaahkásaš
mánás lea vuoigatvuohta
oažžut árrabajásgeassima.
Eatnigiellan sámegiela hállán
mánás lea vuoigatvuohta oažžut
árrabajásgeassima sámegielain oppa
riikkas.

Sápmelaččaid ruovttuguovllus
ássán sámegiela máhttiin lea
vuoigatvuohta maiddá sámegielat
vuodđooahpahussii. Oahpahusa galgá
addit váldooassái sámegillii.

Oahpahusa ordnejeaddjit sáhttet
ordnet sámegielat oahpahusa dán
viidábutge.

Sápmelaččain lea vuoigatvuohta
iežaset eatnigiela oahpahussii
ruovttuguovllus. Sámegiela sáhttá
oahpahit eatnigiellan maiddá
ruovttuguovllu olggobealde
sihke vuodđooahpahas ja
joatkkaskuvlejumis. Fálaldagas
mearrida loahpa loahpas gielda.

Gielalaš vuoigatvuodaid ollašuvvamis lea mearkkašupmi buohccedorvolašvuoda ja iešmearridanvuoigatvuoda dáfus.

Goas lea vuoigatvuohta geavahit sámegiela sosiála- ja dearvvašvuoda- fuolahusas?

Sápmelaččas lea vuoigatvuohta geavahit sámegiela doaibmačuooggáin, mat leat sápmelaččaid ruovttuguovllus. Dát dárkkuha Eanodaga, Anára, Ohcejoga ja oassái Soađegili gielddaid ordnen bálvalusaid. Dan lassin sápmelaččain lea vuoigatvuohta geavahit sámegiela iežas áššis maiddá go dikšu áššiid dakkár gieldaovttastusas, mas juoga ovdal máinnašuvvon gielddain lea lahttun. Dearvvašvuodabálvalusaid dáfus dát dárkkuha geavatlaččat Lappi buohcedikšunbiire.

Buot giellajoavkkuid ja oppa riikka guoskevaš láhkaásaheami mielde buohcci eatnigiela, su individuála dárbbuid ja kultuvrra galgá váldit vuhtii suinna meannudettiin ja su divššus. Juos sosiála- ja dearvvašvuodafuolahusa bargit eai hálddaš áššehasa geavahan giela, galgá vejolašvuodaid mielde fuolahit dulkomis.

Mo gielalaš vuoigatvuodaid ollašuvvan bearráigehččojuvvo?

Juohke eiseváldi bearráigehččá giellalága čuovvuma iežas doaimmain. Eará gálduin lea bohtán dihtui, ahte vuoigatvuohta sámegielat bálvalusaide ii álo ollašuva. Sámegielat bálvalussii laktáseaddji feillain gánneha leat vuosttažettiin oktavuodas gažaldagas lean eiseváldái, guhte lea fállan bálvalusa. Ná sámegielat bálvalusa dárbbu ja bálvalusa oažžumii gullelaš feillat bohtet ovdan ja eiseváldi sáhtta figgat divvut dili.

Stáhtaráđi vuoigatvuodakánsler ja riikkabeivviid vuoigatvuodaáššeolmmoš gozihit eiseváldiid doaibmama lágalašvuoda ja ná maiddái sámi giellalága ja dasa laktáseaddji lánkaásaheami čuovvuma eiseváldiid doaibmamis.

Ovttaveardásašvuodaáittardeaddjiin sáhtta leat oktavuodas, juos eahpida vealaheami giela vuodul. Ovttaveardásašvuodaáittardeaddji sáhtta addit neavvuid ja rávvagiid ja veahkehit vealahuseahpádusa čielggadeamis. Gillii vuodđuduvvan vealaheami eiseválddi doaimmain vásihan olmmoš sáhtta doalvut ášši gieđahallamii maiddái ovttaveardásašvuoda- ja dásseárvolávdegoddái

**Gielalaš bálvalusaid váilevašvuodain
sáhtá muhtin dáhpáhusain váldit
oktavuoda maidái**

- gieldda sosiálaáššeolbmui
- dearvvašvuodafuolahusa buohcciidáššealbmái
- guovlluhálddahuseiseválddit, mat stivrejit ja gozihit earret eará gielddaid sosiála- ja dearvvašvuodábálvalusaid ja čuvgehusdoaimma
- o bajit eiseváldái, ovdamearkka dihte áššáigullelaš ministerijai.

Riekteministeriija bargun lea ovddidit gielalaš vuoigatvuodaid ollašuvvama. Ministeriija sáhtá rávvet sámi giellalága heiveheapmái laktásan áššiin. Ministeriijas ii goittotge leat vuoigatvuohta ovttaskas dáhpáhusain čoavdit lánkii laktásan dulkongažaldagaid.

Sáhtát leat oktavuodas maiddái sámedikkiin, juos du gielalaš vuoigatvuodát eai ollašuva dahje dárbbášat veahki sámi giellalága heiveheapmái.

Sámediggi

Sámedikkis lea sámegiela doaimmahat, mii vástida sámi giellaláhkii guoskevaš jorgalusaid doaimmaheamis eiseválddiide, veahkeha eiseválddiid ja lágádusaid sámegielat dulkkaid háhkamis ja eará sámi giellalágas oaivilduvvon bargguin, čuovvu sámi giellalágas áshuvvon ulbmiliid ollašuvvama ja dahká dárbbu mielde álgagiid vai ovddida sámegiela geavaheami. Sámegiela doaimmahat dieđiha sámi giellalágas ja sápmelaččaid gielalaš vuoigatvuodaid birra sihke rávve ja láidesta sámi giellalága heiveheamis.

Lassiedut:

Sámedikki sámegiela doaimmahat

<https://www.samediggi.fi/samegiela-doaimmahat/?lang=dav>

Dan lassin Suoma, Ruota ja Norgga sámedikkiid oktasaš Sámi Giellagáldu dahká giellagáhttema ja fállá giellarávvenbálvalusa.

<http://www.giella.org/>

**Riekteministeriija neahttasiidduin leat lassidieđut
gielalaš vuoigatvuodaid birra:**

<https://oikeusministerio.fi/se/gielalas-vuoigatvuo-at>

Oktavuodadieđut:

kieliasiat-sprakarenden.om@om.fi

Sämmilij kielâliih vuoigâdvuođah

OIKEUSMINISTERIÖ

Sämmiliih Suomâst

Sämmiliih láá Euroop union kuávlv
áinoo algâalmug. Sämmilijn
távjá eteh, ete sij láá aalmug neelji
enâmist, Suomâst, Ruotâst, Taažâst
já Ruošâst. Sämmiliih jieijah kočodeh
sii ärbivuávlávt aassâm kuávluid
Sämienâmin. Ohtsis sämmiliih láá
suulân 75 000 – 100 000 olmožid.
Sämikielah láá puohnâssân tääl oovce.

Suomâst láá suulân 10 000
sämmilâžžâd. Suomâst sämmilij
algâalmugsajattâh lii nanodum
vuáđulaavâst. Sämmilijn lii
päikkikuávlustis jieijâs kielân já
kulttuurân kyeskee jiešhaldâšem, made
várás sij väljekeh valjâiguin sämitige.
Sämmilij päikkikuávlun kuleh Iänuduv,
Aanaar já Ucjuv kieldâi kuávluh
sehe uási Suáđigil kieldâ kuávlust.
Paijeel 60 prosenttid sämmilijn äasih
päikkikuávlus ulguubeln.

Suomâst kiävttojah kulmâ
sämikielâ: tavesämikielâ, anarâškielâ
já nuorttâlâškielâ. Sämikielah láá
uhkevuálásiih.

Moh láá kielâliih vuoigâdвуođah?

Kielâliih vuoigâdвуođah láá vuáđuvuoigâdвуođah

Suomâ vuáđulaavâ mielđ suomâkielâ já ruotâkielâ láá mii staatâ aalmuglâškielâh. Juáhháást lii virgeomâháiguin ášástâldijn vuoigâdвуođah kevttiđ jieijâs kielâ, jo-uv suomâkielâ tâi ruotâkielâ, sehe finniđ tárbuliđ äššikiirjijđ ton kielân. Suomâ- já ruotâkielâlij vuoigâdвуođah kevttiđ jieijâs kielâ virgeomâháiguin asâttuvvoo **kielâlaavâst** (423/2003)

Vuáđulaavâ mielđ sämmilijn algâaalmugin sehe romanijn já eres juávhuin lii vuoigâdвуođah paijeentoollâđ já ovdediđ jieijâs kielâ já kulttuur. Vuoigâdвуođah kevttiđ sämikielâ virgeomâháin asâttuvvoo **säämi kielâlaavâst** (1086/2003). Säämi kielâlaavâ kuáská tavesämikielân, anarâškielân já nuorttâlâškielân.

Seevimkielâ kevttiđ sehe vádulâšvuođâ tiet tulkum- já jurgâlemiše tarbâšeijei vuoigâdвуođâid turvâsteh lavvâin. **Seevimkielâlaavâ** (359/2015) mielđ virgeomâháš kalga ovdediđ seevimkielâ kevttiđ máhđulâšvuođâid kevttiđ jieijâs kielâ

já finniđ tiäđu jieijâs kielân. Tai lasseen kielâlijn vuoigâdвуođâin asâtteh maangâin sierâ laavâin. Sämikielâlij palvâlusâi uásild tehâliih láá arâšoddâdemlaahâ (540/2018), vuáđumáttáttâslaahâ (628/1998), sehe pyeccee sajattuvâst já vuoigâdвуođâin adelum laahâ (785/1992) já sosiaalhuolâttâs äššigâs sajattuvâst já vuoigâdвуođâin adelum laahâ (812/2000).

Juáhháást lii ohtâ registeristum eenikielâ

Eenikielâ

Aalmugtiätuvuáhádâhân vyerkkejuvoo ulmuu almottem eenikielâ. Eenikiellân puáhtá almottiđ kuttâ sierâ sâmikielâ, tavesâmikielâ, anarâškielâ, nuorttâlâškielâ, maadâsâmikielâ, kioldâsâmikielâ já juulevsâmikielâ, já eres sâmikielâi uásild sâmikielâ.

Säämi kielâlaavâst asâttum kielâliih vuoigâdnuodah iä lah kiddâ aalmugtiätuvuáhádâhân merkkejum kielâst. Aalmugregisterân merkkejum tiädust puáhtá kuittâg leđe merhâšume. Virgeomâhâš kalga jiešráđálávt selvättiđ ulmuu registeristum eenikielâ. Registermerkkiimijd puáhtá kevttiđ meid ovdâmerkkân ko virgeomâhâš muuneeđ sâmikielâlii palvâlemtáárbu.

Ášâštállâmkielâ

Jis ulmuu aalmugtiätuvuáhádâhân registeristum eenikielâ lii sâmikielâ, te sun puáhtá kuittâg almottiđ ášâštállâmkiellân suomâkielâ tai ruotâkielâ aalmugtiätuvuáhádâhân.

Kuás virgeomâháást lii kenigâsvuotâ adelid palvâlem sâmi kielân?

Virgeomâhâin láá kenigâsvuodah olášuttid já ovdedid kielâlijd vuoigâdвуодâid.

Säämi kielâlaavâst asâttuvvoo, ete kuás sâmmiliist lii vuoigâdвуотâ kevttid sâmi kielâ ášâštâlmist. Tain tiilijn vuolgâsajeen lii, ete äšši adeluvvoo sâmi kielâ táidusii ulmuu tipšomnáál. Jis sâmi kielâ sárnoo áámmátlâš ij lah finnimnáál, te virgeomâhâš kalga ornid ääšist nuuvtá tulkum.

Palvâlusâid kalga ornid tienuuvt, ete jieijâskielâlii palvâlem finnim ij pyevtit äššigâsân lasevaigâdвуодâ tâi tile, mast äššigâs kalga taid sierâ pivded tâi vaattâd. Virgeomâhááh kalgeh olášuttid laavâst asâttum vuoigâdвуодâid tast peerusthánnáá,

ete máttá-uv sâmmilâš meid eres kielâ, tego suomâkielâ tâi ruotâkielâ.

Virgeomâhâš puáhtá meid adelid pyereeb kielâlii palvâlem ko mii laavâst váttoo.

Sâmmilij kielâliih vuoigâdвуодah láá vijđâsuboh sâmmilij päikkikuávlust.

Sâmmiliist lii ain vuoigâdвуотâ kevttid päikkikuávlust virgeomâhâin ášâštâldijn valjimis mielđ suomâkielâ tâi sâmi kielâ. Virgeomâhâš kalga rekrytistmist, škovlim orniimâin tâi eres toimâiguin huolâttid, ete jieškote-uv toimâsaajeest pasteh palvâlid äššigâsâid meid sâmi kielân.

Kieldâst, kost sâmi kielâlij uási aalmugist lii eenâb ko kuálmádâs, kalga kevttid sâmi kielâ meid tagarijn äššikiirijn, main lii almos merhâšume. Keevâtlávt taat kuáská Ucjuv kieldân.

Vuoigádvuotâ kevtiid sâmielâ päikkikuávlust lii ovdâmerkkân

- ko oca kieldâst peivtipšosaje tâi huksimlove
- ko ášáštâl tiervâsvuođâkuávdáast tâi päikkipalvâlussáin
- ko ášáštâl Kelast tâi Viäruhaldâttuv toimâsoojijn.

Virgeomâhâš kalga päikkikuávlust

kevtiid sâmmiláid äššigâssáid vuolgâtemnáál reevâin já eres äššikiirjijn jiešráđálávt suu eenikelâ, jis tom puáhtá viehâ älkkeht selvâttid. Sâmmilii jieijâs eenikelâ kalga kevtiid meid talle, ko sâmmilâš lii jieš váldám ohtâvuodâ sâmielân, tâi ko sun pividá äššikirje jurgâlem sâmielân.

Virgeomâhâš kalga päikkikuávlust jiešráđálávt čäittid, ete palvâl aalmug sâmielân.

Ovdâmerkkân:

- sierâlágán povdiittâsâid já reevâid kalga ráhtiđ sâmielân, teikâ suomâkielân já sâmielân
- sierâlágán almottâsâid, tiäđättâsâid, tiedettemčáállusijd já luámáttuvâid kalga ráhtiđ meid sâmielân
- virgeomâháá nettisijđoin kalga adeliđ tiäđu sâmielân
- ličij pyeri, ete virgeomâhâš muštâl palvâlusâin, moh láá finnimnáál sâmielân.

Sämmiliist lii meid päikkikuávlu ulguubeln vuoigâdvuotâ kevttid sâmi kiela virgeomâhain.

Päikkikuávlu ulguubeln vuoigâdvuotâ kevttid sâmi kiela lii rajâšum ulmuu jiejjâs áášán tâi áášán, mast sun lii kuullâmnâál. Tiätutiilijn sâmmiliist lii vuoigâdvuotâ finnid nuuvtá jurgâlus suu áášán kyeskee äššikiirjijn. Vuoigâdvuotâ lii tuše tain virgeomâhain, moodi laahâ heiviittuvoo.

Sâmi kiela tun puávtáh ovdâmerkkân

- uuccâđ torjuu Kelast
- ášâštállâđ jiejjâd viärutmân kyeskee äášist Viäruhaldâttuv toimâsoojijn
- kuoddâliđ kuávluhaldâttâhvirgâdâhân tâi ovdâskode riehtiäššiuimui
- uuccâđ nubâstus päikkikuávlu kiela miärâdâsân.

Virgeomâhâš, kiäs säämi kiela laahâ kuáská, kalga almos tieđeetmist kevttid meid sâmi kiela.

Säämi kielâlaahâ kuáská čuávuváid virgeomâháid:

- sämmilij päikkikuávlun kieldah
- kieldâovtâstumeh, main miinii päikkikuávlun kieldâin lii jesânin
- tuámustoovlih já staatâ kuávlun- já páihálâšhaldâttuv virgeomâhááh, moi virgekuávlun päikkikuávlun kieldah ollásávt tâi uásild kuleh
- toh kuávlunhaldâttâhvirgeáduvah já iäláttâs-, jotolâh- já pirâskuávdááh, moi toimâkuávlun päikkikuávlun kieldah ollásávt tâi uásild kuleh
- sämitigge, sämiaašij ráđádállâmkodde já nuorttâlij sijdáčuákkim
- staatâräädi riehtikansler já ovdâskode riehtiäššiolmooš
- kulâtteijeeäššiolmooš, kulâtteijeerijdolâvdikodde, oovtviárdásâšvâldálâš, täsiárvuvâldálâš, oovtviárdásâš- já täsiárvulâvdikodde, tiätusyevivâldálâš já tiätusyevijlâvdikodde
- Viäruhaldâttâh, Aalmugiäláttâhlâjádâs, Eennâmmittedemlâjádâs já Eennâmtuáluirâtteijeij iäláttâhlâjádâs
- toh staatâ haldâttâhvirgeomâhááh, kiäh nubástusuuccâmvirgeomâhâžžân kiedâvušeh ovdil mainâšum haldâttâhvirgeomâháást joton puáttám aášijd.

Laavâ kalga nuávdittiđ meid puásuituálulaavâ já -asâttâs miäldásij haldâttâhaašij kiedâvušmist tain staatâ virgeomâháin já palgâsijn, moi virge- tâi toimâkuávlun sämmilij päikkikuávlun ollásávt tâi uásild kulá, sehe Palgâsij ovtâstusâst. Toos lasseen tom kalga heiviittiđ tiätuoosijn meid priivaat piäláid, moh hoittájuh almos haldâttâhpargoid, staatâ finnodâhlâjádâssáid já finnoduvváid, main staatâst tâi

kieldâst lii meridemvâldi, sehe motomáid kirholáid virgeomâháid.

Laavâ tiedeetmân kyeskee njuolgâdusâid heiviitteh meid eres ko laavâst mainâšum staatâ virgeomâháid aášijn, moh kyeskih eromâšávt sämmiláid. Toos lasseen laavâst láá ministeriöid, eres virgeomâháid já toimâorganáid kyeskee njuolgâdusah laavâi já eres asâttâsâi sehe asâttâsiävtuttâsâi já smiettâmušâi almostitmist sämikielân.

Vaarâtiädättâsah

Vaaratiädättâs kalga adeliđ sâmielân,
jis varâlâš tábáhtus tâi ton čuávumušah
čyeccih sâmmilij päikkikuávlun.

Vaarâtiädättâssáin uáivildeh radiost
já televisiosť juohhum tiädättâsâid,
maid puáhtá adeliđ, jis tot lii
velttidmettum aalmug váruttem tiet.
Koččâmušân puátiť tileh, main varâlii
tábáhtus čuávumušân puáhtá tovâttiđ
ulmuid jieđâ- tâi tiervâsvuođávaarâ
teikâ vaarâ merhâšittee omáduv
vahadumân tâi tuššâdmân.

Kuás sämmilâš puáhtá finniđ máttááttâs sämikielân?

Jyehi vuálá škovlâahasii päärnist lii
vuoigâdvuotâ finniđ arâšoddâdem.
Eenikiellân sämikielâ sárnoo päärnist
lii vuoigâdvuotâ finniđ arâšoddâdem
sämikielân oles enâmist.

Sämmilij päikkikuávlust ässee
sämikielâ mättee ulmuin lii
vuoigâdvuotâ meid sämikielâlii
vuáđumáttááttâsân. Máttááttâs kalga
adelid ienááš sämikielân.

Máttááttâs uárnejiejeh pyehtih
orniđ sämikielâlii máttááttâs tađe
viđásubboht.

Sämmilijn lii vuoigâdvuotâ jieijâs
eenikielâ máttááttâsân päikkikuávlust.
Sämikielâ pyehtih máttááttiđ
eenikiellân meid päikkikuávlust
ulguubeln sehe vuáđumáttááttâsât
ete luvâttâhškovliimist. Falâlduvâst
meerrid majemuu muddoost kieldâ.

Kielâlij vuoigâdвуođâi olâšumeest lii
merhâšume pyecceetorvolâšвуođâ já
jiešmeridemvuoigâdвуođâ tááhust.

Kuás lii vuoigâdvuotâ kevttid sâmi kielâ sosiaal- já tiervâsvuodâ- huolâttâsâst?

Sämmiliist lii vuoigâdvuotâ kevttid sâmi kielâ toimâsoojijn, moh láá sâmmilij päikkikuávlust. Taat uáivild Iänuduv, Aanaar, Ucjuv sehe uásild Suádigil kieldâi ornim palvâlusâid. Toos lasseen sâmmiliist lii vuoigâdvuotâ kevttid sâmi kielâ jieijâs ääšist meid ášâštâldijn taggaar kieldâovtâstuumeest, mast miinii paijeel mainâšum kieldâin lii jesânin. Tiervâsvuodâpalvâlusâi uásild taat meerhâš keevâtlávt Laapi pyecceetipšopirrâduv.

Puoh kielâjuávhoid já oles enâmân kyeskee lahâasâtem mielh pyeccee eenikielâ, suu individuaallijd táárbuid já kulttuuris kalga väldid suu tipšoošt já kohtâlmist huámmášumán. Jis sosiaal- já tiervâsvuodâhuolâttâs pargeeh iä haaldâš äššigâs kevttim kielâ, te kalga máhđulâšvuodâi mielh huolâttid tulkkuumist.

Maht koceh kielâlij vuoigâdвуođâi olášume?

Jyehi virgeomâhâš kocá säämi kielâlaavâ nuávdittem jieijâs tooimâst. Sierâ kâldei vuáđuld tiettip, ete vuoigâdвуotâ sâmikielâlâid palvâlussáid ij ain olášuu. Sâmikielâlii palvâlusân lohtâseijee vááijuvвуođâin kannat lede vuosâsaajeest ohtâvuođâst ton virgeomâhâžân, kote lii faallâm palvâlus. Návt sâmikielâlii palvâlus tárбу já palvâlus finniimân lohtâseijee vááijuvвуođah puátih uáinusân já virgeomâhâš puáhtá viggâđ tivvood tile.

Staatâräädi riehtikansler já ovdâskode riehtiäššiolmooš kocceev virgeomâhái tooimâ laavâmiäldásâšvuođâ já návt meid säämi kielâlaavâ já toos lohtâseijee lahâasâtem nuávdittem virgeomâhái tooimâst.

Oovtviärdásâšvuoтâváldälážân puáhtá lede ohtâvuođâst, jis eeppid olgoštem kielâ vuáđuld. Oovtviärdásâšvuoтâváldälâš puáhtá adelid niävuid já ravvuid sehe išediđ olgoštemiäpádâs seelvâtmist. Kote lii kuáhtám kielân vuáđuduvvee olgoštem virgeomâháá tooimâst, puáhtá tuálvud ääši meid oovtviärdásâšvuoтâ- já täsiárvulävdikode kiedâvušmân.

Kielâlii palvâlus vânuvuodâin puáhtá ääši mielde leđe ohtâvuodâst meid

- kieldâlii sosiaalâššiuilmui
- tiervâsvuodâhuolâttâsohtâduv pyecceeäššiuilmui
- kuávluhaldâttâhvirgâduvvâid, moh stivrejeh já koceh eereeb iärâsij kieldâi sosiaal- já tiervâsvuodâpalvâlusâid, arâšoddâdem já máttááttâs
- aaleeb virgeomâhâžân, ovdâmerkkân áášânkullee ministeriön.

Riehtiministeriö pargon lii ovdedid kielâlij vuoigâdvuodâi olâšume. Ministeriö puáhtá ravvid säämi kielâlaavâ heiviitmân lohtâseijee aášijn. Ministeriöst ij kuittâg lah vuoigâdvuotâ ovtâskâs tábâhtusâin čuávidid laahân lohtâseijee tulkkumkoččâmušâid.

Tun puávtáh leđe ohtávuodâst meid sämitiigán, jis tuu kielâliih vuoigâdvuodáh iä olášuu tâi tun tarbâšah iše säämi kielâlaavâ heiviitmân.

Sämitigge

Sämitiggeest lii sämikielâ toimättâh, mii västid säämi kielâlaahân lohtâseijee jurgâlusâi tooimâtmist virgeomâháid, iššeed virgeomâháid já lájádâsâid sämikielâ táidusij tuulhâi hahâmist sehe eres säämi kielâlaavâst uáivildum tooimân, čuávu säämi kielâlaavâst asâttum uulmij olášume já taha táárbu mielđ alguid sämikielâ kiävtu ooddedmân. Sämikielâ toimättâh tieđeet säämi kielâlaavâst já sämmilij kielâlijn vuoigâdvuodâin sehe rävvee já uápist säämi kielâlaavâ heiviitmist.

Lasetiäduh:

Sämitige sämikielâ toimättâh
<https://www.samediggi.fi/samikiela-toimattah/?lang=an>

Toos lasseen Suomâ, Ruotâ já Taažâ sämitiigij ohtsâš Säämi Kielâkäldee parga kielâtipšom já fáálá kielâravvimpalvâlus.

<http://www.giella.org/>

**Riehtiministeriö nettisiiđoin láá lasetiäđuh
kielâlijn vuoigâdnuođâin:**

<https://oikeusministerio.fi/kielelliset-oikeudet>

Ohtâvuotâtiäđuh:

kieliasiat-sprakarenden.om@om.fi

Saa'mi kiõl'laž vuõiggâdvuõđ

OIKEUSMINISTERIÖ

Sää'm Lää'ddjânnmest

Sää'm lie Euroopp Unioon vuu'd o'dinakai algmeer. Saa'mi pirr täujja säärnat, što sij lie õhtt meer nelljan jânnmest, Lää'ddjânnmest, Ruõccjânnmest, Taarrjânnmest da Ruõššjânnmest. Sää'm jiõčč káčča sij aazztem vuu'des Sää'mjânnmen. Õhttsi'žže sää'm lie arvvlõõzz mie'ldd 75 000 – 100 000 oomžed. Sää'mkiõl lie tän poodd õhttsi'žže ää'u.c.

Lää'ddjânnmest lie nu'tt 10 000 sä'mmli'žžed. Lää'ddjânnmest saa'mi algmeersââ'jj lij nânuum vuâddlää'jjest. Saa'min lij dommvuu'dstes kiõlâz da kulttuurâz kuõskki jiõččvaaldâšm, koon väaras va'lljeet vaa'lin sää'mtee'ğğ. Saa'mi dommvouda ko'lle Jeänõõgg, Aanar da Uccjoogg koo'ddi vuu'd di vue'ss Suä'djel kää'dd vuu'dest. Pâ'jjel 60 prose'e'nt saa'min jäälâst dommvuu'd åålgbeä'lnn.

Lää'ddjânnmest ââ'net kooum sää'mkiõl: tâ'vvsää'm, aanarsää'm da nuõrttsää'm. Sää'mkiõl lie vaarvuåla.

Mõõk kiõl'laž vuõiggâdvuõđ lie?

Ķiõl'laž vuõiggâdvuõđ lie vuâđdvuõiggâdvuõđ

Lää'ddjânnam vuâđdlää'jj mie'ldd lää'dd- da ruõccĳiõll lie jânnmen meersažĳiõl. Juõ'ĳĳ'kast lij ve'rĳĳnii'ĳĳivui'm aa'sšid hââidee'n vuõiggâdvuõtt ââ'nned jii'jjes ĳiõl, ju'n-a lää'dd le'be ruõcc, di vuâžžad taarbšum ä'sšĳii'rjid täin ĳiõlin. Lää'dd- da ruõccĳiõllsai vuõiggâdvuõđâst ââ'nned jii'jjes ĳiõl ve'rĳĳnii'ĳĳivui'm šiotteet **ĳiõll-lää'jjest** (423/2003)

Vuâđdlää'jj mie'ldd saa'min algmeeran di romaanin da jee'res jooukin lij vuõiggâdvuõtt tuõ'll'jed da ooudâsviikkâd jii'jjes ĳiõl da kulttuur. Vuõiggâdvuõđâst ââ'nned sää'mĳiõl ve'rĳĳnee'ĳĳ ä'rnn šiotteet **sää'm ĳiõll-lää'jjest** (1086/2003). Sää'm ĳiõll-lää'ĳĳ kuâskk tâ'vvsää'm, aanarsää'm da nuõrttsää'm.

Sie'vvemĳiõl õõ'ni di lää'mesvuõđ diõtt tu'lkkeem- da jâârglâ'ttemvie'ĳĳ taarbšeei vuõiggâdvuõđid staañat laa'jĳin. **Sie'vvemĳiõll-lää'jj** (359/2015) mie'ldd ve'rĳĳnee'ĳĳ älgg oudeed sie'vvemĳiõl õõ'ni

vuei'ttemvuõđid ââ'nned jii'jjes ĳiõl da vuâžžad teâđ jii'jjes ĳiõ'lle.

Tâi lââ'ssen ĳiõl'laž vuõiggâdvuõđi pIRR šiotteet mäâņgin jee'res laa'jĳin. Sää'mĳiõllsai kââžžkõõzzi beâ'lest vââžnai lie ouddepeâmmilää'ĳĳ (540/2018), vuâđdmätt'tõslää'ĳĳ (628/1998), di puõžzi sââ'jest da vuõiggâdvuõđin uvddum lää'ĳĳ (785/1992) da čuõvtemhuõl ä'sšnee'ĳĳ sââ'jest da vuõiggâdvuõđin uvddum lää'ĳĳ (812/2000).

Juõ'kk'kast lij õhtt rekisterõsttum jie'nnkiõll

Jie'nnkiõll

Narodteättriâšldõ'kke pijât pââjas
oummu i'lmtem jie'nnkiõl.
Jie'nnkiõllân vuäitt i'lmmed kutt
jee'res sää'mkiõl, tâ'vvsää'm,
aanarsää'm, nuõrtsää'm, saujsää'm,
ki'lddsää'm da juu'levsää'm, da jee'res
sää'mkiõli beä'lnn 'sää'mkiõl'.

Sää'm kiõll-lää'jjest šiõttuum
kiõl'laž vuõiggâdvuõđ jie leäkku kiddy
narodteättriâšldõ'kke mie'rkkuum
kiõllâst. Narodrekisteera mie'rkkuum
teâđain vuäitt kuuitâg lee'd miârktõs.
Ve'rğğnee'kk âlgg jiõčč alttee'l
se'lvted oummu rekisterõsttum
jie'nnkiõl. Rekistermie'rkkummšid
vui'tet ââ'ned ouddmiârkkân še
ouudkiõ'tte ve'rğğnee'kk sää'mkiõllsaž
kääzzkõstaarb smiõtte'e'n.

Ä'sšhâiddamkiõll

Jõs oummu narodteättriâšldõ'kke
rekisterõsttum jie'nnkiõll lij
sää'mkiõll, son vuäitt kuuitâg i'lmmed
ä'sšhâiddamkiõllân lää'ddkiõl le'be
ruõcckiõl narodteättriâšldõ'kke.

Kuä'ss ve'rġġneĳ lij õõlgtum u'vdded kääzzkõõzz sää'mĳiõ'lle?

**Ve'rġġnee'ĳĳkest lie õõlgtõõzz
čõõdted da oudedeđ ĳiõl'laž
vuõiggâdvuõdid.**

Sää'm ĳiõll-lää'jjest šiõtteet, kuä'ss
sä'mmlast lij vuõiggâdvuõtt ââ'nned
sää'mĳiõl ä'sšhâiddmest. Nâkam
paai'ĳin vue'lġġemsââ'jjen lij, što ää'sš
uu'det sää'mĳiõlltäiddsaž ooumže
hâiddamnalla. Jõs sää'mĳiõl mainsteei
âmmatneĳ ij leäĳku vuäžžmest,
âlgg ve'rġġnee'ĳĳ riâššâd ää'sšest
mäâu'ste' mes tu'lĳĳkummuž.

Kääzzkõõzzid âlgg riâššâd nu'tt, što
jii'jjesĳiõllsaž kääzzkõõzz vuäžžmõš
ij puu't ä'sšneĳka lââ'ssvâäiv le'be
vue'jj, ko'st ä'sšneĳ joudd tõid jee'rab
raukĳâd le'be kai'bbjed. Ve'rġġnii'ĳĳi
âlgg čõõdted lâä'jjest šiõttuum

vuõiggâdvuõdid huõĳĳani tõ'st,
silttađ-a sä'mmlaž jiočĳ jee'res ĳiõl še,
hâ't-mâka lâä'ddĳiõl le'be ruõcĳĳiõl.

Ve'rġġneĳ vuäitt u'vdded še pue'rab
ĳiõl'laž kääzzkõõzz ko mâi'd lâä'jjest
õõlgtet.

**Saa'mi ĳiõl'laž vuõiggâdvuõđ lie
veiddsab saa'mi dommvuu'dest.**

Sä'mmlast lij pâi vuõiggâdvuõtt
ââ'nned dommvuu'dest
ve'rġġnii'ĳĳivui'm aa'sšid hââidee'n
va'lljummes mie'ldd lâä'dd- le'be
sää'mĳiõl. Ve'rġġnee'ĳĳ âlgg
rekrytâ'sttmest, škooultõõzz riâššee'l
le'be jee'res tuâimin ââ'nned huõl tõ'st,
što juõ'ĳĳ tuâimppââi'ĳĳest pââ'stet
kääzzĳâ'sttd ä'sšnii'ĳĳid še säämas.

Kââ'ddest, ko'st sää'mĳiõllsai vue'ss naroodâst
lij šuurab ko õhtt kuälmad vue'ss, âlgg
ââ'nned sää'mĳiõl nâkam ä'sšĳii'rjin še, koin
lie almmjallaš miârĳtõs. Nâäit juu'rdee'l tät
kuâskĳ Uccjoogg kââ'dd.

Vuõiggâdvuõtt ââ'nned sää'mkiõl dommvuu'dest lij ouddmiârkkân te'l

- ko ââcc kââ'ddest pei'vvhâiddpääi'k le'be põrttraajjâmlââ'v
- ko hâidd aa'sšsid kââ'dd tiõrvâsvuõttkõõskõõzzâst le'be dommhââidain
- ko hâidd aa'sšsid Kelast le'be Piidvaaldâšm tuâimppääi'kkest

Ve'rğğnee'kķ âlgg dommvuu'dest ââ'nned sä'mmlaž ä'sšnekka vuõlttuum ķii'rjin da jee'res ä'sšķii'rjin jiõčč alttee'l tån jie'nnkiõl, jõs tõt lij mä'rddnalla se'lvtemnalla. Sää'm jii'jjes jie'nnkiõl âlgg ââ'nned še te'l, ko sä'mmlaž lij jiõčč vâlddam õhttvuõđ sää'mkiõlin, le'be ko son räukk ä'sšķee'rj jâârglõõzz säämas.

Ve'rğğnee'kķ âlgg dommvuu'dest jiõčč alttee'l čuä'jted, što kääzzkâstt oummuid säämas.

Ouddmiârkkân:

- jee'resnallšem kââččaid da ķii'rjid algg raajjâd säämas, le'be lâaddas da säämas
- jee'resnallšem i'lmmtõõzzid, teâdtõõzzid, vuä'pstõõzzid da lomaakkid âlgg raajjâd säämas še
- ve'rğğnee'kķ ne'ttseeidain âlgg u'vdded teâđ säämas
- ve'rğğnee'kķ le'čči pue'rr teâdted kääzzkõõzzi pirr, kook lie vuäžžamnalla säämas

**Sä'mmlast lij dommvuu'd
åålgbeä'lnn še vuõiggâdvuõtt
ââ'nned sää'mkiõl ve'rggnii'kki
årnn.**

Dommvuu'd åålgbeä'lnn vuõiggâdvuõtt
ââ'nned sää'mkiõl lij rajjuum oummu
jii'jjes äšša le'be äšša, mõõn pirr suu
kuulât. Tiõttum paai'kin sä'mmlast lij
vuõiggâdvuõtt vuäžžad määu'ste'mes
jåårglõõzz suu ää'sš kuõskki
ä'sškii'rjin. Vuõiggâdvuõtt lij tâ'lk tõi
ve'rggnii'kkivui'm, koid lää'jj suävldet.

Sää'mkiõlin vuaitak ouddmiârkkân

- ooccâd ouddõõzz Kelast
- ä'sšeed jiijjad piidtummuž
kuõskki ää'sšest Piidvaaldâšm
tuåimmpäai'kkest
- kue'ddlâ'stted
vu'vddvaaldâšmkonttra
le'be riikkpeeiv
vuõiggâdvuõttä'sšsoomže
- ooccâd muttâz dommvuu'd kää'dd
tu'mmstõ'kke

Ve'rggnie'kk, koon sää'm kiõll-lää'kk
kuâskk, ålgg õõlmâs teâdtummše'stes
ââ'nned sää'mkiõl še.

Sää'm kiöll-lää'kk kuâskk täid ve'rğgnii'kkid:

- saa'mi dommvuu'd kââ'dd
- kâ'ddõhtâm, koin kââ'tt-ne dommvuu'd koo'ddin lij vuâzzli'žžen
- suudištâm da riikk vu'vdd- da pääiklažvaaldâšm ve'rğgne'kk, kooi ve'rğgvoudda dommvuu'd kââ'dd vue'zzi le'be obbnes ko'le
- tōk vu'vddvaaldâšmkonttâr da jie'llemvue'kk-, jââtlōk- da pirrōskōōskōōzz, kooi tuâimmsuärgga dommvuu'd kââ'dd obbnes le'be vue'zzi ko'le
- sää'mte'ğğ, sää'maa'sši sagstōöllâmka'dd da saa'mi siidsâabbar
- riikksuâvtōōzz vuōiggâdвуōttkansler da riikkpeei'vi vuōiggâdвуōttä'sšoomaž
- õõ'nniä'sšoomaž, õõ'nnireiddu'vddkâ'dd, õõutverddsazvuōttvä'lddneķ, tää'ssärvv-vä'lddneķ, õõutverddsazvuōtt- da tää'ssärvvlu'vddkâ'dd, teâttsuōjjvä'lddneķ da teâttsuōjjlu'vddkâ'dd
- Piiđvaaldâšm, Meerjeältōkstrooi'tel, Mäddmetteemstrooi'tel da Mäddtäällpōōrgâsnii'kki jeältōkstrooi'tel
- tōk riikk vaaldâšmve'rğgne'kk, kook muuttâsoocâmve'rğgne'kken kiōtt'tâ'le ouu'dben peäggtum vaaldâšmve'rğgne'kkest aalgum aa'sšid

Lää'jj älgg jää'kkted še puâz3hâiddamlää'jj da -asetōōzz meâldlaž vaaldâšmaa'sši kiōtt'tōōllmōōžžâst tōin riikk ve'rğgnii'kkin da paalgâskoo'ddin koi, ve'rğğ- le'be tuâimmvoudda sä'mmlai dommvu'vdd obbnes le'be bie'kki kooll, di Paalgâskoo'ddi õhttoōzzâst. Lââ'ssen tōn älgg suâvlded tiōttum vue'zzi še privatnii'kkid, kook hâidda õõlmâs vaaldâšmtuâjaid, riikk jäärnakstrooittlid da õhttoōzzid, koin riikkâst le'be kââ'ddest

lij meä'rreemvä'ldd, di måttmid ceerkvallaš ve'rğgnii'kkid.

Lää'jj teâdtummuž kuōskki šeâttmōōžžid šeâttmōōžžid suâvldet še jee'res ko lâä'jjest peäggum riikk ve'rğgnii'kkid aa'sšin, kook kuōskte jeärben sä'mmlaid. Lââ'ssen tän lâä'jjest lie ministeriaid, jee'res ve'rğgnii'kkid da tuâimmorgaanid kuōskki šeâttmōōžži laa'jji da jee'res šiōttōōzzi di šiōttōse'tkkōōzzi da smiōtdlōōggi õlmeem pirr sää'm kiölin.

Vaarrteâdtõõzz

Vaarrteâdtõõzz âlgg u'vded
sää'mkiõ'lle, jõs vaarlaž šõddmõš
le'be tõn seu'rrjõõzz šâ'dde saa'mi
dommvu'dest.

Vaarrteâdtõõzzin juu'rdet radiost da
televisiost uvddum teâdtõõzzid, koid
vui'tet u'vded, jõs tõt lij viâlt'tem
narood vaartem diõtt. Kõõččmõ'sše
puä'tte päai'k, koin vaarlaž šõddmõõžž
seu'rrjõssân vuäitt oomže šõddâd
jiõgg- le'be tiõrvâsvuõttvaarr
le'be vaarr miârkteei jällmõõžž
pä'rttšõõvma le'be hiâvvnummša.

Kuä'ss sä'mmlaž vuäitt vuäžžad mätt'tõõzz sää'mkiõ'lle?

Juõ'kk'kast vuälla škoouläkksaž
päarnast lij vuõiggâdvuõtt vuäžžad
ouddpeâmm. Jie'nnkiõllân sää'mkiõl
mainsteei päarnast lij vuõiggâdvuõtt
vuäžžad ouddpeâmm sää'mkiõ'lle pirr
jânnam .

Saa'mi dommvuu'dest jälsteei
sää'mkiõl silttee'jin lij vuõiggâdvuõtt
še sää'mkiõllsaž vuâddmätt'tõ'sse.
Mätt'tõõzz âlgg u'vdded jäänmõsân
sää'mkiõ'lle.

Mätt'tõõzz riâšši vuäi'tte riâššâd
sää'mkiõllsaž mätt'tõõzz tån
veiddsubun.

Saa'min lij vuõiggâdvuõtt
jii'jjez jie'nnkiõlâz mätt'tõ'sse
dommvuu'dest. Sää'mkiõl vuet'tet
mätt'ted jie'nnkiõllân še dommvuu'd
âålgbeä'lnn nu'tt vuâddmätt'tõõzzâst
ko lookkjiškooulškooultõõzzâst.
Ta'rjummšest tu'mmai lopp looppâst
kå'dd.

Ķiõl'laž vuõiggâdvuõði teâuddjummšest
lij miârktõs puõccistaanvuõđ da
jiõččmie'rreemvuõiggâdvuõđ beä'lest.

Kuä'ss lij vuõiggâdvuõtt ââ'nned sää'mkiõl sosiaal- da tiõrvâsvuõttthuõlâst?

Sä'mmlast lij vuõiggâdvuõtt ââ'nned sää'mkiõl tuâimppai'kin, kook lie saa'mi dommvuu'dest. Tât miârkkšââvv Jeänõõgg, Aanar, Uccjoogg di vue'zzi Suä'djel koo'ddi rie'sšem kääzzkõõzzid. Lââ'ssen sä'mmlast lij vuõiggâdvuõtt ââ'nned sää'mkiõl jii'jjes ä'sšstes še hââidee'n aa'sšid nâkam kâ'ddõhhtmet, ko'st kââ'tt-ne pââibeä'lnn peäggum koo'ddin lij vuâzzli'žžen. Tiõrvâsvuõttkääzzkõõzzi vue'zzest tât miârkkšââvv nââi't Lappi puõccihâiddamvuu'd.

Pukid kiõlljooukid da obb jânnam kuõskki lää'jjšiotteem mie'ldd puõõzzi jie'nnkiõl, suu jii'jjesnallšem taarb da kulttuur â'lğge vâ'ldded lokku suu hâiddmet da suin tuejje'n. Jõs sosiaal- da tiõrvâsvuõttthuõl tuâjjlažkâ'dd ij siltâd ä'sšnee'kk âânnam kiõl, âlgg vwei'ttemvuõdi mie'ldd ââ'nned huõl tu'lkõkummšest.

Mä'htt kiõl'laž vuõiggâdвуõđi teâuddjumuž vuâppat?

Juõ'kk ve'rğğneķ vuâpp sää'mkiõll-lää'-jj jää'kk̄tummuž jii'jjes tuâimstes. Jee'-res teâttkääivin tie'ttet, što vuõiggâd-vuõtt sää'mkiõllsaž kääzzkõõzzid ij pâi tiõuddu. Sää'mkiõllsaž kääzzkõ'sse õht-tneei panna'a'sšin kannat vuõss-sââ'jest lee'd õhttvuõđâst ve'rğğneķka, kââ'tt lij ta'rjjääm kääzzkõõzz. Nääi't sää'mkiõll-saž kääzzkõõzz tarbb da kääzzkõõzz vuâžžamvuõ'tte õhttneei panna'a'sš puâ'tte ou'dde da ve'rğğneķ vuâitt põrggâd teevvad vue'jj.

Riikksuâvtõõzz vuõiggâdвуõttkans-ler da ee'ttiķ-kââ'dd vuõiggâdвуõtt-tâ'sšooumaž vuâ'ppe ve'rğğnee'kk̄ tuâimmjumuž läägglâžvuõđ da nääi't âaree'n še sää'mkiõll-lää'jj da tõõzz õhttneei lää'jjiõttumuž jää'kk̄tum-muž ve'rğğnee'kk̄ tuâimmjummšest.

Õõutverddsazažvuõttvä'liddneķka vuâitt lee'd õhttvuõđâst, jõs kaadač čârstum-muž kiõl vuâđald. Õõutverddsazažvuõtt-vä'liddneķ vuâitt u'vded vuâ'ppõõzzid da ra'vujõõzzid di veä'kk̄ted čârstem-kadđi se'lvtummšest. Kiõ'lle vuâđđõõvi čârstumuž ve'rğğnee'kk̄ tuâimm-jummšest kiõččlâsttam vuâitt pu'htted ää'sš še õõutverddsazaž- da tää'ssâravl'u-vddkâdda kiõtt'tõõllâmnalla.

**Ķiõl'laž kääzzkõõzz vaa'nin vuäitt
lee'd õhttvuõđâst še täid paai'ķid,
tõn mie'ldd mâ'st lij kõõččmõš**

- kääddlaž sosiaalä'ššooumže
- tiõrvâsvuõttjuâggtõõzz puõciä'ššooumže
- vu'vddvaaldâšmkontrid, kook ohjee da vuâ'ppe jee'rab mie'ldd koo'ddi sosiaal- da tiõrvâsvuõttkääzzkõõzzid, oudpeâmm da mätt'tõõzz
- ââ'lab ve'rğğnekka, ouddmiârkân ä'ššvuâ'msteei ministeriaa'je.

Vuõiggâdvuõttministeria tuâjjan lij oou'deed ķiõl'laž vuõiggâdvuõđi teâuddjumuž. Ministeria vuäitt vuâ'psted sää'm ķiõll-läâ'jj suâvldumša õhttneeĭ aa'ššin. Ministeriaĭt ij kuuitâg leâkku vuõiggâdvuõtt õhttnaž aa'ššin čâu'dded lâkka õhttneeĭ tu'lķķeemkõõččmõõžžid.

Vuáitak lee'd õhttvuõđâst še sää'mtegga, jõs
ķiõl'laž vuõiggâdvuõđad jie tiõuddu le'be
taarbšak vie'ķķ sää'mķiõll-lää'jj suâvldummša.

Sää'mte'gğ

Sää'mtee'gğest lij sää'mķiõl koontâr,
kââ'tt va'sttad sää'mķiõll-lâkka
õhttnei jâârglõõzzi tuâimtummšest
ve'rğgnii'ķķid, veä'ķķat ve'rğgnii'ķķid
da stroi'ttlid sää'mķiõlltäiddsaž
tuulki ha'ņķķummšest di jee'res
sää'mķiõll-lää'jjest jurddum tuâjain,
seu'rrai sää'mķiõll-lää'jjest šiõttuum
täävtõõzzi teâuddjummuž da taarb
mie'ldd tuejjad aalgtõõzzid sää'mķiõl
âânnmõõžž oou'deem diõtt. Sää'mķiõl
koontâr teâđat sää'mķiõll-lää'jj da
saa'mi ķiõl'laž vuõiggâdvuõđi pirr di
vuä'ppast da ra'vvai sää'mķiõll-lää'jj
suâvldummšest.

Lââ'ssteâđ:

Sää'mtee'gğ sää'm ķiõl koontâr

<https://www.samediggi.fi/saamenkielen-toimisto/>

Lââ'ssen Lää'ddjânnam, Ruõccjânnam
da Taarrjânnam sää'mtii'gği õhttsaž
Sámi Giellagáldu (Sää'm Ķiõllka'lddi)
tuejjad ķiõllhuõl da ta'rjjad
ķiõllvuä'pstemkääzzkõõzz.

<http://www.giella.org/>

**Vuõiggâdvuõttministeria ne'ttseeidain lie
lââ'ssteâđ kiõl'laž vuõiggâdvuõđi pirr:**

<https://oikeusministerio.fi/kiellelliset-oikeudet>

Õhtvuõtt-teâđ:

kieliasiat-sprakarenden.om@om.fi

ОИКЕУСМИНИСТЕРИО